

XX. AIDP–IAPL Uluslararası Ceza Hukuk Kongresi
Ceza Adaleti ve Ticari Faaliyetler
Bölüm 2

Gıda Mevzuatı ve Ceza Adaleti
İnsan Tüketimine Uygun Gıda Hakkı:
Zararlı Gıdalar ve Gıda Dolandırıcılığı
Ulusal Raporlar için Sorular

Adán Nieto Martin

Lütfen herhangi bir soru veya yorum için irtibata geçmekte tereddüt etmeyiniz:
adan.nieto@uclm.es

I. Gıda Mevzuatı ve Ceza Adaleti hakkında Genel Sorular:

1. Ceza hukukunuzda benimsenen gıda kavramı nedir? Özellikle, bu sindirilebilen herhangi bir maddeyi kapsayan geniş bir kavram mıdır yoksa maddelerin besin değerleri ile sınırlanan kesin bir tanım mıdır? Kozmetik ve tütün ürünleri bunlara dahil midir?
2. Bu alanda idari yaptırımlar ile cezai yaptırımlar birlikte mi kullanılmaktadır? Bunları birbirinden ayırmada hangi kriterler kullanılmaktadır? Ne bis in idem (aynı suçtan iki kere yargılanmama) ilkesi uygulanmakta mıdır?
3. Medeni hukuka tabi veya idari kanun yolları etkin şekilde kullanılmakta mıdır, yoksa gıda dolandırıcılığına karşı ceza hukuku prima ratio mudur?
4. Başlıca cezai yaptırımlar Ceza Kanununda mı yer almaktadır yoksa bunlar aynı zamanda gıda yasasında da düzenlenmekte midir? (Sadece genel bir bakış, daha detaylı sorular için II.B1.1. – II.C.3.)
5. Tüzel kişilerin cezai sorumluluğu, gıda dolandırıcılığı davaları için öngörölmüş müdür? Özellikle bireyin ihmali davranışına ilişkin davalarda, gerçek ve tüzel kişilerin sorumluluğu arasındaki ilişki nedir? Kümülatif midir? Uygulamada hangi sorumluluk daha önemlidir?
6. Bu alanda reform projeleri var mıdır? Bunların ana hedefleri nelerdir?

II. Gıda Mevzuatının Ceza Hukuku Boyutu

1. Tüketicilerin sağlığını etkilemiş olan son yıllardaki en önemli üç gıda dolandırıcılığı davasını kısaca anlatınız.
2. Bu suçların, özellikle de gıda güvenliğini sağlamak için tasarlanmış suçların, uygulamadaki önemi nedir? Yıllık mahkûmiyet sayısını gösteren istatistikler varsa lütfen belirtiniz.
3. Hukuk sisteminizde değerini değiştirmek amacıyla gıdanın stoklanmasını cezalandıran bir veya daha fazla (cezai) suç mevcut mudur?
4. Ülkenizde, gıda ürünlerine bağlı olarak türev piyasalardaki fiyatları manipüle etmek (cezai) suç mudur?
5. Bir kıtlığı tırmandırma veya su kaynaklarını kirletme yoluyla belli bir etnik grubun yok edilmesi veya halkın bir kısmının rehin tutulması durumunda, soykırım veya insanlığa karşı suç tanımlamalara başvurulabilir mi?
6. Ülkenizde fikri veya sınai mülkiyete karşı suçlar yönelik (cezai) yaptırımlar, önceki hasattan kalan tohumu yeniden kullanan çiftçiler için uygulanmış mıdır?
7. (Ceza) hukukunuz, insani yardımın haksız yönetiminin veya ona kanunsuz el koymanın cezalandırılması için cezayı ağırlaştırıcı nedenler öngörmekte midir? Ülkenizdeki mahkemeler, suç yurtdışında gerçekleşiyse veya uluslararası bir örgütün fonları söz konusuysa bu fiilleri yargılamakta yetkili midir?

A. Zararlı gıda maddelerinin üretimi ve ticareti sonucunda gerçekleşen ölümlerde ve yaralanmalarda cezai sorumluluk

1. Zararlı gıda maddeleri ile ölümler veya yaralanmalar arasındaki fiili illiyet ("olmazsa olmaz veya conditio sine qua non testi") nasıl kurulmaktadır?
2. Sağlık sorunu, hangi koşullar altında, sadece uzun bir süre geçtikten sonra teşhis edilebilir?
3. Ayıplı ürünün üreticisinin cezai sorumluluğuna karar verilirken mağdurun ihmali davranışları göz önünde bulundurulur mu? Bu konuda içtihat var mıdır?
4. Ürünler piyasaya sunulurken zararlı etkilerinin bilinmediği durumlarda, ürünlerin geri çekilmesinin reddi, ölüm veya yaralanma için cezai sorumluluğa neden olur mu?

5. Dağıtım zincirinin bir bölümünü oluşturan işletmecileri, gıdanın veya tedarik zincirinin daha aşağısından sağlanan o maddelerin kalitesini onaylamaya zorlayan bir gerekli özeni gösterme yükümlülüğü var mıdır? Veya, güven ilkesi geçerli midir, öyle ki, tersini açıkça gösteren belirtiler yoksa “herkesin rolünü iyi oynadığına” güvenilebilir mi? Gerekli özeni gösterme yükümlülüğünün olduğu durumlarda, bu yükümlülüğün ihlali, şirket veya işletmeci gıdanın taşımasına iştirak etmese de zararlı gıda nedeniyle sorumlu tutulmalarına neden olabilir mi?
6. Ürün güvenliğine ilişkin hukuk normlarına uyulması, kasıtsız öldürme veya ihmal ile yaralama suçlarının işlenmesinde ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran bir neden midir? (örneğin, ürünlere ilişkin hukuk normlarının açıkça kullanımdan kaldırıldığı durumlar.) Aynı teknik düzenlemeler (*soft law*) için de söylenebilir mi?
7. Üreticinin gıda ürünlerine bağlı sağlık tehlikelerinin farkında olduğu durumlarda, üretici, kast ile işlediği bir suçtan veya suç kastı içeren bir suç ile aynı yaptırımı olan bir suçtan cezalandırılabilir mi? Üreticinin farkındalığı, zararlı etkilerin ortaya çıkmasını kabul ettiğini veya istediğini göstermemektedir.

B. Gıda güvenliğine karşı diğer suçlar

B.1. Kanun yapma tekniğine ilişkin sorular

1. Gıda güvenliğine karşı suçlar Ceza Kanununda veya özel kanunlarda düzenleniyor mu? Gıda güvenliğine karşı suçlar için hangi ceza tanımlamaları mevcuttur?
2. Herhangi birinin gıda güvenliğine karşı suç işlemesi için gıda mevzuatını ihlal etmesi gerekir mi?
3. Gıda güvenliği hukukuna ceza normlarının uygulanmasının hukuki belirlilik ilkesinin beklentilerini karşıladığı düşünülebilir mi? Lütfen kısaca akademisyenlerin veya politikacıların bu konudaki tartışmalarından bahsedin.
4. Ne tür suçlar (ihlal, ağır suç, kabahat...) hileli gıdanın üretiminin veya pazarlanmasının cezalandırılması için en önemli suçları teşkil etmektedir?

B.2. Fiillerin ve yaptırımların tanımı

1. Gıda güvenliğine karşı suçların tanımı, gıda üretimi ve dağıtım zinciri (üretim, dağıtım, nakil, depolama, tüketiciye sunumu vb.) arasındaki farklı aşamaları birbirinden ayırıyor mu? Sizce önemli boşluklar var mı: örneğin, uygun depo veya nakil vasıtalarının kullanılmamasının bir sonucu olarak ürün taşımasında yaptırım uygulanmıyor mu?

2. Henüz kullanılmamış olsalar da, insan besin zincirine oluşturabilecekleri tehlike nedeniyle, yasaklanan maddenin (tarım ilaçları, şişmanlatıcı maddeler, yasaklanan hormonlar, besi yemleri, katkı maddeleri...) ticaretini cezalandıran belirli ceza tanımları var mıdır?
3. Tüketicilere sunulduktan sonra zararlılığı öğrenilen zararlı gıdaların geri çekilmemesine yaptırım uygulanmakta mıdır?
4. Gıda güvenliğini korumak için tanımlanan suçlar, failin belirli bir niteliğinin olmasını aramakta mıdır? Bunlar özel suçlar mıdır yoksa herkes bu suçları işleyebilir mi?
5. Objektif sorumluluk rejiminin uygulandığı suçlar var mı? Objektif sorumluluğunun zorunlu olduğu durumda, bu sorumluluk neden oluşmaktadır?
6. Bir kişinin, belirlenemeyen sayıda insanın ölümüne neden olmak veya sağlıklarına ciddi bir zarar vermek amacıyla, kasten gıda veya su kaynaklarını tağşiş ettiği bir zehirlenme suçu mevcut mudur?
7. Bu suçlar bakımında tüzel kişilerin cezai ve/veya hukuki sorumluluğu var mıdır? Tüzel kişi mi, gerçek kişi mi, yoksa her ikisi de mi, kim bu suçlardan sorumlu tutulmalıdır? Çoğunlukla, sadece tüzel kişi mi veya gerçek kişi mi veya her ikisi de mi cezalandırılmaktadır?
8. Suçun bağlı şirket tarafından işlendiği durumlarda, hâkim şirket sorumlu tutulabilir mi?
9. Bu suçların en yaygın yaptırımları nelerdir? Hapis veya para cezalarının yanı sıra işyerinin kapatılması, tedbir gibi başka önlemler de alınmakta mıdır?
10. Zararlı gıdaların üretiminde, dağıtımında, naklinde, depolanmasında vb. organize suçların iştiraki sık görülmekte midir?

B.3. İhtiyatlılık ilkesi ve sağlık risklerinin değerlendirilmesi

1. Ceza hukukunun uygulanması her zaman tüketici sağlığına karşı fiili tehlikeyi mi gerektiriyor, yoksa (bir varsayım olarak) tüketildiğinde zararlı olabilecek maddelerin üretimi ve/veya pazarlaması, tek başına yeterli midir?
2. Yaptırımın ağırlığı, tüketiciye ürünü götüren besin zincirinin son halkasında artmakta mıdır yoksa bunun zararlı gıdaları hazırlayan, depolayan veya ticaretini yapanlarla mı daha çok ilgisi vardır?
3. Bir gıdanın (örneğin yeni bir gıda) ticarileşmesi için izne ihtiyacı varsa, ön izin almadan ticarileşmesi suç oluşturur mu? Evet ise, bu ceza kanununuzda veya diğer kanunlarınızda düzenlenmiş midir? Lütfen belirtiniz.

4. Zararlılığına ilişkin daha fazla delil talep edilmeden, ihtiyatlılık ilkesini sağlayan gıda mevzuatını ihlal eder biçimde gıdaların pazarlanması, ceza hukuku bağlamında suç oluşturmakta mıdır?
5. Ürünün zararlılığı nasıl belirlenmektedir? Ürün genel olarak tüketiciler için mi zararlı olmalıdır yoksa sadece belli bir grup için (çocuklar, böbrek hastalığı olan insanlar...) zararlı olması yeterli midir?
6. Tam olarak zararlı olmamakla birlikte insan tüketimine uygun olmayan gıdaların, tüketicilerin kullanımına sunulmasında bir yaptırım uygulanmakta mıdır?

C. Gıda dolandırıcılığı

1. Tüketicilere hileli şekilde satılmış olan gıdalara ilişkin son senelerde görülen en önemli üç davayı anlatınız. Hangi olaylar hakkında çoğunlukla dava açılmaktadır? Genellikle hangi yaptırımlar uygulanmaktadır? Lütfen yaptırımın türünü ve miktarını/uzunluğunu belirtiniz.
2. Hukuk sisteminiz niteliği ve niceliği bakımından yanıltıcı olabilecek gıdanın ticarileşmesini cezalandırmayı amaçlayan, dolandırıcılık dışında (etkili bir malvarlığı kaybı gerektiren) suçlar öngörmekte midir?
3. Öngörüyorsa, bu suçlar Ceza Kanunda mı özel kanunlarda mı düzenlenmektedir? Hangi türdeki ceza gerektiren suç (ihlal, ağır suç, kabahat...) hileli gıdanın üretimi veya pazarlanması yaptırımının en önemli suçlarını oluşturmaktadır? Bu suç veya başlıca yanıltıcı gıda reklam suçları için öngörülen yaptırımları anlatınız. Ülkenizdeki yaptırım dereceleri göz önüne alındığında, bu suçları ağır, orta veya hafif ciddiyette olarak mı değerlendirirsiniz?
4. Ulusal hukuk sisteminizin gıdaların yanıltıcı reklamına veya pazarlanmasına yaptırım hükümleri öngördüğü durumda, yanıltıcı olarak nitelendirilebilecek ürünün özellikleri nelerdir? Aşağıdakiler ile bağlantılı olabilecek yönleri özellikle göz önünde bulundurunuz:
 - Gıdanın niteliği ve niceliği (dana eti yerine at eti)
 - Ürün içeriğinin menşei
 - Menşe adı. Ülkenizdeki ceza hukuku diğer ülke menşelerinin unvanını koruyor mu?
 - Besinsel değerler ve etkiler (zayıflama ürünleri...)
 - Doğal veya ekolojik nitelik (bazı maddeler içermeyen, atık ürünler, GDO içermeyen)
 - Gıdanın tedavi edici özellikleri
 - Temel çalışma hakkına ve diğer insan haklarına saygılı gıda üretimi (adil ticaret)
 - Diğer haller

5. Öngörülen yaptırımlar, yanıltıcı pazarlama piyasasının merkezindeki gıda ürününün alanı ile uyumlu olarak mı çeşitlilik göstermektedir? Tüketici sağlığını etkileyebilecek yanlış veya yanıltıcı pazarlama vakaları için, özel bir tanım veya ağırlaştırıcı bir neden bulunmakta mıdır?
6. Bu suçlar, önemli derecede yanıltıcı reklamın tüketiciyi yanlış yönlendirdiğinin ispat edilmesini gerektirmekte midir? Ortalama tüketici tipi nasıl tanımlanmakta, yanıltıcı reklam kime yöneltilmektedir?
7. Bu suçların failleri kimlerdir?

III. Gıdaların ve Zararlı Maddelerin Uluslararası Ticareti

1. Hukuka uygun olarak başka ülkelerde üretilen fakat ülkenizin yürürlükteki mevzuatına aykırı olan gıdaların pazarlanması ülkenizde suç oluşturmakta mıdır?
2. Ülkenizde zorunlu tutulan gıda güvenliği seviyesinden önemli derecede düşük olan ancak ihraç edilecek ülkede yasal olan gıdaları, yalnızca ihracat için üretmenin hukuken kabulü mümkün müdür?
3. Tüzel kişilerin –veya bağlı şirketlerinin-, merkezlerinin bulunduğu ülkede hukuken gerekli görülen gıda kalitesinden açıkça daha düşük kalitede olan gıdaları üretebilmesi veya başka ülkelere dağıtabilmesi hukuken kabul edilebilir mi?
4. Ülkenizde sağlığa zararlı olduğu için yasadışı olan hormonların, bitki öldürücülerin ve diğer maddelerin üretimi veya bunların kabul edilebilir olduğu başka ülkelere ihracı mümkün müdür?

IV. Önleme ve Uygulama

1. Bu suçların kovuşturulmasında gıda denetleme kurulunun rolü nedir? Ceza yargılamasının başlaması, gıda denetleme kurulunun ne ölçüde aktif katılımına bağlıdır?
2. Tüketici kuruluşları ceza yargılamasına katılabilir mi?
3. Gıda dolandırıcılığını araştırma konusunda uzmanlaşmış bir kuruluş var mıdır? Görevleri nedir? Soruşturma yetkileri nelerdir? Başka ülkelerdeki benzer (idari) kuruluşlar ile işbirliği yapma imkânı var mıdır? Bu kuruluşun bir kere ceza yargılaması başladıktan sonraki rolü nedir?
4. Uzmanlaşmış polis birimleri, savcılıklar veya vergi denetim kurulları var mıdır?